МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування

Допущено до захисту
«_____» _____ 2026 р.
В.о. завідувач кафедри
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ»

Виконала:
студентка 4 курсу, Р/41 групи
заочної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота (соціально-
психологічне консультування)»
Цимбал С. С.

Керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Левченко Н. В.

Умань – 2026

АНОТАЦІЯ

Цимбал С. С. Розвиток компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації. Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на правах рукопису. Спеціальність 231 Соціальна робота. Умань, 2026.

У роботі проаналізовано стан розробленості проблеми та уточнено понятєво-категоріальний апарат дослідження, що забезпечило його теоретичне обґрунтування; охарактеризовано ключові та фахові компетентності майбутніх соціальних працівників, визначено їх взаємозв'язок і значення для професійної діяльності; визначено роль профорієнтації як важливого чинника професійного самовизначення та формування мотивації студентів; розроблено та впроваджено програму профорієнтаційного спрямування, що сприяла підвищенню професійної мотивації та розвитку компетентностей студентів; запропоновано шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей, зокрема через практико-орієнтоване навчання, інтерактивні технології та залучення до практичної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації.

Методи дослідження: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукової літератури з проблеми дослідження для визначення стану розробленості питання та уточнення понятєво-категоріального апарату; порівняння наукових підходів до формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників; моделювання шляхів удосконалення профорієнтаційної діяльності у закладах вищої освіти); емпіричні методи (анкетування, опитування та бесіди зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» з метою виявлення рівня сформованості професійних компетентностей та ставлення до профорієнтаційної діяльності; спостереження за освітнім процесом; аналіз навчально-методичної документації); методи обробки результатів (якісний та кількісний аналіз отриманих даних, їх систематизація та узагальнення для формулювання висновків і визначення ефективних шляхів розвитку професійних компетентностей засобами профорієнтації).

Одержані результати: у результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано та уточнено понятєво-категоріальний апарат проблеми формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників. Визначено структуру ключових і фахових компетентностей та їх значення у професійній діяльності. Обґрунтовано роль профорієнтаційної роботи у процесі професійного становлення студентів закладів вищої освіти. Розроблено та впроваджено програму профорієнтаційного спрямування, що засвідчила позитивну динаміку у розвитку професійної мотивації, комунікативних навичок та професійного самовизначення здобувачів освіти. Запропоновано шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей, що підвищують ефективність підготовки майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: професійна компетентність, соціальний працівник, загальні компетентності, фахові компетентності, профорієнтація, професійна підготовка, заклад вищої освіти, професійна мотивація, інтерактивні методи навчання.

ABSTRACT

Tsymbal S. S. Development of Competencies of Future Social Workers by Means of Career Guidance. Qualification thesis for the first (bachelor's) level of higher education, manuscript. Speciality 231 Social Work. Uman, 2026.

The thesis analyzes the state of development of the research problem and clarifies the conceptual and categorical apparatus of the study, which ensured its theoretical substantiation; characterizes the key and professional competencies of future social workers, defines their interrelation and significance for professional activity; determines the role of career guidance as an important factor in students' professional self-determination and motivation development; develops and implements a career guidance program that contributed to increasing students' professional motivation and competence development; proposes ways to improve the development of professional competencies, in particular through practice-oriented learning, interactive technologies, and involvement in practical activities.

Research purpose: to theoretically substantiate the features of developing professional competencies of future social workers by means of career guidance.

Research methods: theoretical methods (analysis, synthesis, generalization, systematization of scientific literature on the research problem to determine the state of development of the issue and clarify the conceptual and categorical apparatus; comparison of scientific approaches to the formation of professional competencies of future social workers; modeling ways to improve career guidance activities in higher education institutions); empirical methods (questionnaires, surveys, and interviews with students of the Social Work programme to identify the level of formed professional competencies and attitudes toward career guidance activities; observation of the educational process; analysis of educational and methodological documentation); methods of data processing (qualitative and quantitative analysis of obtained data, their systematization and generalization to formulate conclusions and identify effective ways of developing professional competencies by means of career guidance).

Results obtained: the study theoretically substantiates and clarifies the conceptual and categorical apparatus of the problem of forming professional competencies of future social workers. The structure of key and professional competencies and their significance in professional activity are determined. The role of career guidance in the process of students' professional development in higher education institutions is substantiated. A career guidance program was developed and implemented, demonstrating positive dynamics in the development of professional motivation, communication skills, and professional self-determination of students. Ways to improve the development of professional competencies are proposed, enhancing the effectiveness of training future social workers.

Keywords: professional competence, social worker, general competencies, professional competencies, career guidance, professional training, higher education institution, professional motivation, interactive teaching methods.

ЗМІСТ

ВСТУП…… 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ……. 11

1.1. Стан розробленості проблеми та понятєво-категоріальний апарат дослідження…… 11

1.2. Класифікація та характеристика ключових і фахових компетентностей майбутнього соціального працівника 20

1.3. Роль профорієнтації у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників …… 26

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ……. 32

2.1. Характеристика підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України …….. 32

2.2. Програма профорієнтаційного спрямування для розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти 34

2.3. Шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників. 39

ВИСНОВКИ …….. 45

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……. 50

ДОДАТКИ ……. 56

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації українського суспільства, посилення соціальних викликів, зростання кількості вразливих категорій населення та потреби у фаховій соціальній підтримці особливої значущості набуває якісна професійна підготовка майбутніх соціальних працівників. Від рівня сформованості їхніх професійних компетентностей залежить ефективність соціальної роботи, здатність до надання допомоги різним групам населення, здійснення соціального супроводу, профілактичної та реабілітаційної діяльності.

Сучасна система вищої освіти орієнтується на компетентнісний підхід, який передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвиток практичних умінь, професійних цінностей, комунікативних здібностей, готовності до міжособистісної взаємодії та професійного самовизначення. У цьому контексті важливого значення набуває профорієнтаційна діяльність як засіб формування професійної мотивації, усвідомлення соціальної значущості професії та розвитку ключових компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Профорієнтація у закладах вищої освіти сприяє формуванню у здобувачів освіти стійкого інтересу до професії, розвитку професійної ідентичності, навичок саморозвитку, відповідальності, комунікації, емпатії та готовності до практичної діяльності у соціальній сфері. Водночас аналіз наукових праць і практики професійної підготовки свідчить про недостатнє використання потенціалу профорієнтаційної роботи у процесі розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Проблема дослідження полягає у суперечності між потребою суспільства у компетентних, професійно підготовлених соціальних працівниках та недостатнім використанням можливостей профорієнтаційної діяльності у процесі розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених професійній підготовці соціальних працівників, питання розвитку їхніх компетентностей

засобами профорієнтації залишається недостатньо дослідженим. Потребують подальшого вивчення педагогічні умови, форми та методи профорієнтаційної роботи, спрямовані на формування професійної мотивації, професійної ідентичності та практичної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Відповідно до вимог Міністерство освіти і науки України та положень Закон України «Про вищу освіту», освітній процес у закладах вищої освіти ґрунтується на компетентнісному підході, який передбачає орієнтацію не лише на засвоєння знань, а й на формування здатності ефективно застосовувати їх у професійній діяльності.

Для спеціальності «Соціальна робота» це означає необхідність цілеспрямованого розвитку загальних і фахових компетентностей, що забезпечують готовність майбутнього соціального працівника до роботи з різними категоріями клієнтів, здійснення соціального супроводу, консультування, профілактики та реабілітації.

Одним із важливих чинників професійного становлення майбутніх фахівців є профорієнтація. Традиційно її розглядають як систему заходів, спрямованих на допомогу особистості у виборі професії.

Однак у сучасних умовах профорієнтація набуває ширшого змісту: вона виступає засобом усвідомлення професійної ідентичності, розвитку мотивації до навчання, формування ціннісних орієнтацій та професійно значущих якостей. Для студентів спеціальності «Соціальна робота» профорієнтаційна діяльність є не лише етапом вступу до закладу освіти, а й безперервним процесом професійного самовизначення та саморозвитку протягом усього періоду навчання.

Теоретичні та методико-прикладні аспекти багаторівневої підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах освіти, роль фахівців-практиків соціальної роботи, а також особливості професійного становлення й розвитку фахівців соціальної сфери висвітлено у працях вітчизняних учених, зокрема: О. Безпалько, Р. Вайноли, І. Звєрєвої, А. Капської, Н. Коляди, О. Кравченко,

О. Лісовця, Т. Лях, М. Лукашевича, В. Поліщук, І. Савельчук, Н. Сейко, Т. Семигіної, Г. Слозанської та ін. Водночас питання використання профорієнтаційних засобів як чинника цілеспрямованого розвитку компетентностей студентів спеціальності «Соціальна робота» потребує подальшого теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки.

Важливість окресленої проблеми зумовлена зростанням суспільного запиту на висококваліфікованих соціальних працівників, здатних ефективно реагувати на сучасні соціальні виклики, працювати з різними категоріями населення, здійснювати соціальну підтримку, консультування, профілактику та соціальний супровід. У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливої ваги набуває питання формування у майбутніх фахівців не лише професійних знань, а й комплексу компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності.

Практична актуальність дослідження полягає у необхідності вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників шляхом упровадження ефективних профорієнтаційних форм і методів роботи у освітній процес закладів вищої освіти. Саме профорієнтаційна діяльність сприяє розвитку професійної мотивації, усвідомленню значущості обраної професії, формуванню професійної ідентичності, комунікативних навичок, здатності до саморозвитку та практичного застосування набутих знань.

Актуальність та недостатня науково-теоретична і практична розробленість окреслених питань зумовили необхідність продовження наукових досліджень у цьому напрямі зумовлена потребою пошуку нових підходів до розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників відповідно до сучасних освітніх тенденцій, вимог ринку праці та соціальних потреб суспільства та теми дослідження: «Розвиток компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації.

Для досягнення поставленої мети передбачено **розв'язання таких завдань:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми та уточнити понятєво-категоріальний апарат дослідження.
2. Охарактеризувати класифікацію ключових і фахових компетентностей майбутнього соціального працівника та визначити їх значення у професійній діяльності.
3. Визначити роль профорієнтації у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.
4. Розробити та впровадити програму профорієнтаційного спрямування для розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти
5. Запропонувати шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації у закладах вищої освіти.

Для реалізації окреслених завдань дослідження, **були використані такі методи дослідження:**

- *теоретичні методи*: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукової літератури з проблеми дослідження для визначення стану розробленості питання та уточнення понятєво-категоріального апарату; порівняння наукових підходів до формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників; моделювання шляхів удосконалення профорієнтаційної діяльності у закладах вищої освіти.

- *емпіричні методи:* анкетування, опитування та бесіди зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» з метою виявлення рівня

сформованості професійних компетентностей та ставлення до профорієнтаційної діяльності; спостереження за освітнім процесом; аналіз навчально-методичної документації.

- *методи обробки результатів*: якісний та кількісний аналіз отриманих даних, їх систематизація та узагальнення для формулювання висновків і визначення ефективних шляхів розвитку професійних компетентностей засобами профорієнтації.

Експериментальна база дослідження – факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури Уманського національного університету.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні системи профорієнтаційних засобів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників, а також у визначенні умов їх ефективного впровадження в освітній процес; у можливості використання розробленої програми профорієнтаційного спрямування у діяльності закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців зі спеціальності 231 «Соціальна робота», а також у роботі кураторів академічних груп, науково-педагогічних працівників, соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів.

Апробація результатів дослідження. Основні концептуальні положення й результати кваліфікаційної роботи доповідалися на IX Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методичні та прикладні аспекти» (29 травня 2026 р., м. Умань), тема: «Розвиток компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації»; опубліковано матеріали у збірнику наукових праць факультету за темою «Профорієнтація як чинник професійного вибору та розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників» (Умань, 2026 р.). Результати дослідження висвітлено у 2 одноосібних публікаціях автора.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 найменування), 3

додатків на 5 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок, із них 50 сторінок основного тексту. Робота містить 2 діаграми.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

1. Стан розробленості проблеми та понятєво-категоріальний апарат дослідження

Теоретичне осмислення проблеми розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтації є надзвичайно важливим у контексті сучасної трансформації системи вищої освіти України та переходу до компетентнісної моделі підготовки фахівців. Зростання соціальних викликів, потреба у підвищенні якості соціальних послуг та посилення вимог до професійної підготовки соціальних працівників зумовлюють необхідність глибокого наукового аналізу даної проблематики.

Крім того, аналіз наукових джерел свідчить про недостатню систематизацію теоретичних підходів до використання профорієнтації як інструменту розвитку професійних компетентностей, що потребує подальшого наукового узагальнення та поглиблення. Таким чином, розроблення теоретичних основ дослідження є необхідною умовою для формування ефективних практичних рішень у підготовці майбутніх соціальних працівників.

Проблема розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників є предметом міждисциплінарних досліджень у галузі педагогіки, психології, соціальної роботи та професійної освіти. У науковому дискурсі вона розглядається крізь призму компетентнісного підходу, професійної підготовки фахівців соціальної сфери, професійного самовизначення та профорієнтації.

Якісна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери, зокрема у закладах освіти, потребує поєднання теоретичної підготовки з опануванням сучасного практичного досвіду соціальної роботи. Важливими складовими такого процесу є ознайомлення здобувачів освіти з інноваційними підходами й технологіями соціальної роботи, організація практикоорієнтованих заходів (тренінгів,

семінарів, майстер-класів), а також створення умов для професійного саморозвитку та самовдосконалення. Це сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців до ефективної професійної діяльності та адаптації до сучасних викликів сфери соціальних послуг [12].

Науковці наголошують, що підготовка фахівців соціальної сфери має бути спрямована на формування компетентного, відповідального та конкурентоспроможного соціального працівника, який володіє професійними знаннями й уміннями, здатний працювати відповідно до сучасних стандартів соціальної роботи та орієнтується у суміжних напрямах професійної діяльності. Водночас важливим є розвиток готовності до безперервного професійного зростання й удосконалення власної професійної компетентності [12].

Європейський вектор розвитку компетентнісного підходу закріплено в рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018). У цих документах компетентність трактується як динамічна комбінація знань, умінь, ставлень і цінностей, необхідних для особистісного розвитку, активного громадянства та професійної діяльності [30]

В українській педагогічній науці компетентнісний підхід активно розробляється у працях І. Зязюна, В. Кременя, О. Савченко, О. Пометун, Н. Бібік, С. Трубачевої. Дослідники наголошують, що компетентність є інтегрованою характеристикою особистості, яка забезпечує готовність до ефективної діяльності в освітній, професійній та соціальній сферах [32].

Проблематика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників широко представлена у працях українських науковців, зокрема І. Звєрєвої, А. Капської, Л. Міщик, Г. Лактіонової, О. Безпалько, Т. Семигіної, О. Карогодіної. У їхніх дослідженнях акцентується увага на формуванні професійної компетентності соціального працівника через розвиток гуманістичних цінностей, професійної етики, емпатії, комунікативної культури, навичок соціального супроводу та роботи з різними категоріями клієнтів [8].

Серед сучасних українських дослідників, які активно працюють у сфері соціальної роботи та підготовки соціальних працівників, варто відзначити також О. Карпенко, О. Тополь, В. Поліщук, Н. Клименюк, С. Чернету, О. Петрочко. У їхніх працях розглядаються питання модернізації професійної підготовки, формування практичних компетентностей, впровадження інноваційних технологій навчання та розвиток професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників [8].

Опрацювання психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що питання профорієнтаційної роботи є предметом дослідження як українських, так і зарубіжних учених. У наукових працях розкрито різні аспекти цієї проблематики: зокрема, соціально-педагогічні чинники професійного самовизначення молоді висвітлюються у дослідженнях В. Романчик, В. Савченка, М. Тітми, З. Шубкіна. Психолого-педагогічні засади підготовки учнів до вибору майбутньої професії розглядаються у працях О. Голомштока, Є. Павлютенкова, І. Уличного, М. Захарова, Є. Климова, Г. Костюка, В. Кравця, В. Моляко, С. Чистякової. Окремі напрями професійної орієнтації школярів досліджували Л. Куліненко, А. Ходорчук, С. Загребельний [17; 42; 45].

Аналіз наукових джерел також показує, що проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників є досить розробленою та представлена у працях О. Безпалько, І. Звєрєвої, Р. Вайноли, М. Васильєвої, О. Карпенко, А. Капської, Ю. Кахіані, В. Костіної, Л. Міщик, С. Харченка, І. Шеплякової та інших дослідників. діяльності [17].

Отже, питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної діяльності з учнями підліткового віку залишається недостатньо вивченим. У контексті підготовки майбутніх соціальних працівників профорієнтація розглядається не лише як етап допрофесійного вибору, а й як безперервний процес професійної соціалізації, що сприяє формуванню професійної ідентичності, мотивації до саморозвитку та розвитку професійних компетентностей.

На думку А. Каркача у сучасних умовах розвитку українського суспільства волонтерська діяльність набуває особливого значення як важливий механізм соціальної підтримки населення та засіб формування громадянської активності молоді. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах війни росії проти України, що спричинило зростання кількості осіб, які потребують соціальної, психологічної, гуманітарної та консультативної допомоги. Тому автор вважає, що волонтерство стало не лише формою громадянської участі, а й важливим складником професійної підготовки майбутніх соціальних працівників [16].

Волонтерська діяльність розглядається дослідниками як чинник розвитку професійної компетентності, соціальної активності та особистісного становлення здобувачів освіти. Участь студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» у волонтерських ініціативах сприяє розвитку комунікативних навичок, лідерських якостей, відповідальності, емпатії, здатності до командної взаємодії та практичного розв’язання соціальних проблем. Крім того, професійно орієнтоване волонтерство забезпечує набуття практичного досвіду, формує готовність до майбутньої професійної діяльності та підвищує конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці [16].

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що проблема розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників достатньо широко представлена в теоретичних дослідженнях. Водночас питання інтеграції профорієнтаційних засобів у систему професійної підготовки як цілісного механізму розвитку компетентностей потребує подальшого осмислення та практичної реалізації.

В таблиці 1.1. узагальнено різноманітні наукові підходи щодо проблеми розвитку різноманітних компетентностей соціальних працівників:

Таблиця 1.1.

Узагальнення наукових підходів щодо проблеми розвитку різноманітних компетентностей соціальних працівників

Автор	Напрям дослідження	Основні ідеї	Значення для теми дослідження
Девід МакКлелланд	Теорія компетентностей	Ефективність діяльності визначається не лише	Обґрунтування компетентнісного підходу

		знаннями, а й особистісними характеристиками	
Річард Бояціс	Модель професійної компетентності	Компетентність – інтеграція мотивів, рис, знань та навичок	Системне розуміння структури компетентності
Іван Зязюн	Педагогічна майстерність	Гуманістична спрямованість та професійна культура фахівця	Орієнтація на особистісний розвиток майбутнього соціального працівника
Василь Кремень	Філософія освіти	Компетентнісна освіта як основа модернізації вищої школи	Теоретичне підґрунтя реформування підготовки фахівців
Ірина Звєрєва	Соціальна педагогіка	Формування соціально-педагогічної компетентності	Розвиток фахових компетентностей соціальних працівників
Анатолій Капська	Теорія соціальної роботи	Професійна підготовка на основі практико-орієнтованого підходу	Посилення ролі практики у формуванні компетентностей
Лена Домінеллі	Критична соціальна робота	Інтеграція теорії, практики та соціальної справедливості	Розширення змісту професійних компетентностей
Джон Голланд	Теорія професійних типів	Відповідність типу особистості типу професії	Підґрунтя для діагностики професійної спрямованості

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про багатовимірність досліджуваної проблеми.

Компетентність майбутнього соціального працівника розглядається як інтегрована характеристика, що поєднує знання, уміння, цінності, мотивацію та досвід практичної діяльності. Профорієнтація, у свою чергу, виступає важливим чинником формування професійної ідентичності та розвитку компетентностей, що зумовлює необхідність її системного впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

У контексті підготовки майбутніх соціальних працівників навчання доцільно розглядати як соціально зумовлений і цілеспрямований процес формування особистості фахівця, здатного ефективно діяти в системі суспільних відносин та розв’язувати складні соціальні проблеми. Воно не обмежується

передаванням знань, а виступає механізмом професійної соціалізації, розвитку компетентностей, ціннісних орієнтацій і професійної ідентичності [26].

Освітній процес є організованою взаємодією між учасниками освітнього середовища, результатом якої стає формування професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, необхідних для здійснення соціальної роботи [26].

Активна позиція студента є визначальною умовою результативності навчання: саме через власну пізнавальну, практичну та рефлексивну діяльність майбутній соціальний працівник опановує зміст професії. Освітній процес має бути спрямований на створення умов для цієї активності, забезпечення методичної підтримки та формування середовища, що стимулює професійне зростання [26].

Основними завданнями навчання у підготовці майбутніх соціальних працівників є:

- формування стійкої професійної мотивації та усвідомленого ставлення до вибору професії;
- розвиток аналітичного та критичного мислення, емпатії, толерантності;
- удосконалення комунікативних, організаційних і консультативних умінь;
- засвоєння наукових знань у галузі соціальної політики, психології, права, соціальної педагогіки;
- формування професійної етики, гуманістичних цінностей і відповідальності за результати діяльності [17].

До особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи О. Коваль віднесла комплексність, системність цього процесу; наявність основних складових (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти); забезпечення формування ціннісного ставлення студентів до профорієнтаційної роботи зі старшокласниками діяльності [17].

Особливого значення у процесі підготовки набуває організація продуктивної комунікації між студентами, оскільки соціальна робота передбачає постійну взаємодію з різними категоріями клієнтів та міждисциплінарними командами [17].

Навчання має будуватися на засадах співробітництва, діалогу, партнерства та взаємної підтримки. Через обговорення професійних ситуацій, аналіз кейсів, групові завдання та тренінгові форми роботи формуються навички колективної діяльності, відповідальності та професійної рефлексії. [32].

До основних вимог організації освітнього процесу в контексті розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників належать:

- чітке визначення цілей і результатів навчання відповідно до стандарту вищої освіти;

- використання проблемно-орієнтованих і практико-спрямованих методів, що стимулюють самостійний пошук рішень;

- формування навичок конструктивного розв’язання конфліктних ситуацій;

- розвиток культури професійного мовлення, уміння аргументовано висловлювати позицію та дотримуватися етичних норм спілкування [Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів : зб. матер. Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 22 травня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 251 с.].

Важливим складником професійної підготовки є розвиток умінь саморегуляції та професійної поведінки майбутнього соціального працівника. Це передбачає здатність контролювати власні емоції, підтримувати психологічну стійкість, адекватно реагувати на складні життєві обставини клієнтів. Не менш значущими є навички використання невербальних засобів комунікації, уміння слухати, переконливо та коректно висловлювати думки, дотримуватися професійної дистанції [40].

Підготовка також має враховувати необхідність формування здатності до роботи в колективі та міжвідомчої взаємодії. Соціальний працівник у своїй

діяльності співпрацює з представниками різних установ, організацій та служб, тому навчання повинно моделювати ситуації групової взаємодії, розвивати навички координації спільної діяльності, прийняття рішень і відповідальності за їх реалізацію [49].

Отже, навчання у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників є комплексним і багатовимірним явищем, спрямованим на розвиток професійних компетентностей, формування особистісної зрілості та готовності до здійснення соціально значущої діяльності. Ефективність цього процесу забезпечується компетентнісною орієнтацією змісту освіти, активними методами навчання та спрямованістю на практичну реалізацію здобутих знань у професійній сфері.

Понятєво-категоріальний апарат дослідження становить теоретичну основу наукового аналізу та забезпечує єдність розуміння ключових категорій, що використовуються в межах роботи. На нашу думку, основними поняттями є: «компетентність», «професійна компетентність соціального працівника», «загальні компетентності», «фахові компетентності», «профорієнтація» та «засоби профорієнтації» [42].

Тому здійснивши наліз основних понять наукового дослідження вважаємо, що «компетентність» в сучасній науковій літературі трактується як інтегрована характеристика особистості, що відображає здатність ефективно застосовувати знання, уміння, навички, цінності та досвід у процесі практичної діяльності.

Однак, у межах компетентнісного підходу компетентність не зводиться до сукупності окремих знань, а розглядається як здатність особистості до їх цілісного та системного використання у стандартних і нестандартних професійних ситуаціях. На нашу думку, саме така інтерпретація є найбільш доцільною для дослідження професійної підготовки соціальних працівників, оскільки вона враховує практикоорієнтований характер їхньої діяльності.

Також у дослідженнях науковці розглядають таке поняття, як «професійна компетентність соціального працівника», яке визначається як інтегрована система теоретичних знань, практичних умінь і навичок, професійно-етичних

норм, комунікативних та рефлексивних якостей, що забезпечують ефективне виконання професійних функцій у сфері соціальної роботи.

Здійснивши порівняльний аналіз підходів різних авторів, ми встановили, що професійна компетентність соціального працівника розглядається як результат цілеспрямованої професійної підготовки та практичного досвіду. Тому вважаємо, що саме рівень сформованості цієї компетентності визначає готовність майбутнього фахівця до реальної професійної діяльності.

У сучасній педагогічній науці поняття «розвиток компетентностей» розглядається як цілеспрямований, динамічний і безперервний процес формування інтегрованих характеристик особистості, що забезпечують її здатність ефективно діяти у професійній та соціальній сферах. Компетентність трактується не лише як сукупність знань, умінь і навичок, а й як поєднання когнітивних, діяльнісних, мотиваційних, ціннісних та особистісних компонентів [42].

І. Звєрєва у контексті соціальної роботи зазначає, що розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників пов’язаний із формуванням соціально-педагогічної культури, емпатії, здатності до соціального супроводу та міжособистісної взаємодії [12]. Вона підкреслює значення практико-орієнтованого навчання та професійної рефлексії.

Таким чином, розвиток компетентностей майбутніх соціальних працівників є складним багаторівневим процесом, який охоплює: засвоєння теоретичних знань; формування професійних умінь і навичок; розвиток професійно важливих якостей (емпатії, толерантності, стресостійкості); набуття досвіду реальної або змодельованої професійної діяльності; становлення професійної ідентичності та готовності до соціального партнерства.

У межах дослідження значна увага приділяється категорії «профорієнтація», яка розглядається як система педагогічних, психологічних і соціальних заходів, спрямованих на професійне самовизначення особистості, формування усвідомленого вибору професії та розвиток мотивації до професійної діяльності. Здійснивши аналіз наукових джерел, ми дійшли

висновку, що профорієнтація у закладах вищої освіти виконує не лише функцію інформування, а й функцію супроводу професійного становлення здобувача освіти. На нашу думку, це дозволяє розглядати її як важливий інструмент формування професійної ідентичності майбутнього фахівця.

Безпосередньо пов'язаним із зазначеним поняттям є термін «засоби профорієнтації», під яким розуміється сукупність форм, методів і технологій педагогічного впливу, спрямованих на професійне самовизначення та розвиток професійних компетентностей здобувачів освіти. До таких засобів належать тренінгові технології, профорієнтаційні консультації, майстер-класи, зустрічі з практиками, волонтерська діяльність, проєктні методи навчання та інші інтерактивні форми роботи. Ми вважаємо, що ефективне поєднання зазначених засобів забезпечує практикоорієнтований характер підготовки майбутніх соціальних працівників [21].

Отже, здійснивши узагальнення та аналіз понятєво-категоріального апарату дослідження, можна констатувати наявність чіткої взаємозалежності між його основними категоріями. Компетентність виступає інтегральною характеристикою особистості, професійна компетентність соціального працівника – її спеціалізованим проявом, тоді як профорієнтація та її засоби є педагогічним інструментом цілеспрямованого розвитку як ключових, так і фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників.

1.2. Класифікація та характеристика ключових і фахових компетентностей майбутнього соціального працівника

У сучасних умовах реформування системи вищої освіти та впровадження компетентнісного підходу особливого значення набуває визначення структури професійної компетентності майбутнього соціального працівника. Здійснивши аналіз наукових джерел, ми дійшли висновку, що професійна компетентність має багаторівневий характер і включає загальні та фахові (спеціальні) компетентності, які перебувають у тісній взаємодії та взаємозумовленості.

На нашу думку, така диференціація є доцільною, оскільки дозволяє більш чітко окреслити як універсальні якості особистості майбутнього фахівця, так і його спеціалізовану підготовку до професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

Здійснивши узагальнення сучасних наукових підходів, можна визначити, що загальні компетентності є універсальними та забезпечують здатність особистості до ефективної життєдіяльності, соціальної взаємодії та професійного розвитку. Вони формуються незалежно від конкретної професії, однак виступають основою для подальшого професійного становлення.

До загальних компетентностей майбутнього соціального працівника, на нашу думку, можна віднести:

1. Соціальна компетентність – здатність ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, розуміти соціальні процеси та адаптуватися до змін;
2. Комунікативна компетентність – уміння встановлювати та підтримувати професійні контакти, здійснювати ефективне спілкування з клієнтами та колегами;
3. Інформаційно-цифрова компетентність – здатність використовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності;
4. Громадянська компетентність – усвідомлення прав, обов’язків та соціальної відповідальності, орієнтація на принципи соціальної справедливості;
5. Самоосвітня компетентність – готовність до безперервного професійного навчання та саморозвитку [3].

Порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок, що ключові компетентності формують базовий рівень готовності майбутнього соціального працівника до професійної діяльності та забезпечують його адаптацію до змінного соціального середовища.

Поряд із ключовими компетентностями важливе місце посідають фахові компетентності, які мають спеціалізований характер і безпосередньо пов’язані зі

змістом професійної діяльності соціального працівника. Здійснивши аналіз освітніх програм та наукових джерел, ми встановили, що фахові компетентності визначають практичну готовність фахівця до виконання професійних функцій.

До основних фахових компетентностей можна віднести віднести:

1. Діагностична компетентність – здатність виявляти соціальні проблеми клієнтів, аналізувати їхні потреби та життєві ситуації;
2. Консультативна компетентність – уміння надавати професійну допомогу та підтримку особам у складних життєвих обставинах;
3. Організаційно-управлінська компетентність – здатність планувати та організовувати соціальну роботу, координувати взаємодію різних суб'єктів;
4. Профілактична компетентність – уміння здійснювати заходи щодо попередження соціальних проблем і девіантної поведінки;
5. Реабілітаційна компетентність – здатність сприяти відновленню соціального функціонування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [15].

На нашу думку, фахові компетентності формуються переважно в процесі практичної підготовки, проходження практик, участі у тренінгах, волонтерської діяльності та інших формах професійно орієнтованого навчання.

Отже, здійснивши порівняльний аналіз загальних і фахових компетентностей, можна констатувати, що вони становлять взаємопов'язану систему професійної підготовки майбутнього соціального працівника. Загальні компетентності забезпечують загальну соціальну та особистісну готовність до діяльності, тоді як фахові компетентності визначають рівень професійної спроможності у сфері соціальної роботи.

У контексті підготовки майбутніх соціальних працівників доцільно розмежовувати теоретичну та практичну готовність до професійної діяльності.

Теоретична готовність соціального працівника охоплює сформованість таких умінь:

- аналітичних (здатність аналізувати соціальні ситуації, виявляти причини проблем, визначати ризики та ресурси клієнта чи громади);

- прогностичних (уміння передбачати можливі наслідки втручання, прогнозувати розвиток складних життєвих обставин);

- проєктувальних (здатність розробляти індивідуальні плани соціального супроводу, програми підтримки, соціальні проєкти);

- рефлексивних (уміння оцінювати власну діяльність, аналізувати професійні рішення, усвідомлювати сильні та слабкі сторони) [7].

Практична готовність соціального працівника включає:

- мобілізаційні вміння (здатність активізувати внутрішні ресурси клієнта, громади, залучати партнерів до спільної діяльності);

- інформаційні вміння (робота з нормативно-правовими актами, документацією, базами даних, консультування щодо соціальних послуг);

- розвивальні вміння (сприяння особистісному розвитку клієнта, підтримка його самостійності та адаптаційних можливостей);

- орієнтаційні вміння (визначення потреб клієнтів, вибір адекватних форм допомоги);

- перцептивні вміння (емпатійне розуміння емоційного стану іншої людини, здатність до активного слухання);

- навички змістовного професійного спілкування, що передбачають дотримання етичних норм, конструктивність і толерантність у взаємодії [18].

Таким чином, модель професійної компетентності соціального працівника включає взаємопов’язані компоненти:

- емоційно-вольовий (психологічна стійкість, здатність до саморегуляції);

- мотиваційно-ціннісний (гуманістична спрямованість, професійна відповідальність);

- когнітивний (система спеціальних знань);

- комунікативний (уміння взаємодіяти з клієнтами та партнерами);

- креативно-діяльнісний (здатність до творчого вирішення соціальних проблем) [19].

Здійснивши аналіз Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня спеціальності 231 «Соціальна робота», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 557 від 24.04.2019 року (зі змінами), встановлено, що документ визначає нормативні вимоги до змісту, результатів навчання та компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери [37].

На нашу думку, ключовою особливістю стандарту є його компетентнісна спрямованість, що відповідає сучасній парадигмі вищої освіти. Стандарт чітко визначає інтегральну компетентність, систему загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, а також програмні результати навчання, що забезпечують формування професійної готовності майбутнього соціального працівника.

Здійснивши аналіз змісту стандарту, можна констатувати, що інтегральна компетентність передбачає здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов [37]. Ми вважаємо, що це відображає реальні умови професійної діяльності соціального працівника, яка часто пов’язана з багатофакторними соціальними ситуаціями

У стандарті визначено систему загальних компетентностей, які забезпечують універсальну підготовку фахівця. Зокрема, до них належать: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; уміння застосовувати знання у практичних ситуаціях; навички комунікації державною та іноземною мовами; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії; здатність до навчання протягом життя [37].

Здійснивши порівняльний аналіз із сучасними європейськими підходами до підготовки соціальних працівників, ми дійшли висновку, що загальні компетентності у стандарті відповідають вимогам Європейської рамки кваліфікацій та забезпечують мобільність випускників на ринку праці [37]. На

нашу думку, саме вони формують основу професійної адаптації майбутнього фахівця.

Фахові компетентності у стандарті відображають специфіку професійної діяльності соціального працівника. Зокрема, вони передбачають: знання сутності соціальної роботи та її основних напрямів; здатність прогнозувати соціальні процеси; розуміння нормативно-правової бази соціальної роботи; уміння виявляти та оцінювати потреби вразливих груп населення; здатність до соціального інспектування та аналізу складних життєвих обставин; уміння планувати та реалізовувати соціальні втручання. [37].

Ми вважаємо, що фахові компетентності у стандарті мають чітко виражений практикоорієнтований характер, що забезпечує готовність випускника до виконання професійних функцій у реальних умовах соціальної роботи.

Здійснивши аналіз результатів навчання, встановлено, що вони орієнтовані на формування здатності застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності, використовувати сучасні соціальні технології, здійснювати професійну комунікацію та приймати обґрунтовані рішення у складних соціальних ситуаціях [37].

Отже, здійснивши аналіз Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота», можна зробити висновок, що він: ґрунтується на компетентнісному підході; забезпечує баланс між загальними та фаховими компетентностями; орієнтований на практичну підготовку соціального працівника; враховує сучасні вимоги соціальної сфери та європейські освітні стандарти. На нашу думку, реалізація стандарту створює передумови для формування конкурентоспроможного фахівця соціальної сфери, здатного ефективно діяти в умовах соціальних викликів сучасного суспільства.

1.3. Роль профорієнтації у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників

У сучасних умовах трансформації соціальної політики, децентралізації та розвитку громад особливої актуальності набуває якісна підготовка майбутніх соціальних працівників. Професія соціального працівника пов'язана з високим рівнем відповідальності, необхідністю прийняття складних рішень, постійною взаємодією з людьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. У зв'язку з цим важливим чинником формування професійних компетентностей виступає профорієнтація як системний процес професійного самовизначення особистості [21].

Здійснивши аналіз наукових джерел, слід зазначити, що профорієнтація у системі підготовки майбутніх соціальних працівників розглядається не лише як етап професійного самовизначення, а й як важливий педагогічний інструмент формування професійних компетентностей. У сучасних умовах компетентнісного підходу профорієнтаційна діяльність набуває системного характеру та інтегрується в освітній процес закладів вищої освіти.

На нашу думку, роль профорієнтації полягає у створенні умов для усвідомленого вибору професії соціального працівника, формування мотивації до професійної діяльності та поступового розвитку ключових і фахових компетентностей здобувачів освіти. Профорієнтація виступає початковою ланкою професійного становлення особистості, яка визначає подальшу траєкторію її професійного розвитку.

Здійснивши порівняльний аналіз наукових підходів, можна констатувати, що профорієнтаційна діяльність у закладах вищої освіти виконує декілька взаємопов'язаних функцій: інформаційну, діагностичну, розвивальну, виховну та мотиваційну. Інформаційна функція забезпечує ознайомлення здобувачів освіти з особливостями професії соціального працівника; діагностична – сприяє виявленню професійних схильностей та інтересів; розвивальна – забезпечує формування професійно важливих якостей; виховна – спрямована на

формування ціннісного ставлення до професії; мотиваційна – стимулює усвідомлений вибір професійної діяльності.

Ми вважаємо, що саме реалізація цих функцій дозволяє профорієнтації виступати ефективним засобом розвитку професійної компетентності майбутнього соціального працівника. Зокрема, участь студентів у профорієнтаційних заходах (тренінгах, майстер-класах, зустрічах із практиками соціальної сфери, волонтерських проєктах) сприяє формуванню комунікативних, соціальних, організаційних та рефлексивних компетентностей.

Здійснивши аналіз практичного досвіду, слід відзначити, що профорієнтація сприяє формуванню професійної ідентичності майбутнього соціального працівника, розвитку емпатії, відповідальності, толерантності та готовності до роботи з різними категоріями клієнтів. На нашу думку, саме ці особистісно-професійні якості є визначальними у структурі професійної компетентності соціального працівника.

Крім того, профорієнтаційна діяльність забезпечує інтеграцію теоретичних знань із практичним досвідом, що є важливою умовою формування фахових компетентностей. Участь у реальних або змодельованих соціальних ситуаціях дозволяє здобувачам освіти застосовувати знання на практиці, розвивати навички прийняття рішень та професійного аналізу соціальних проблем.

Профорієнтація розглядається як цілеспрямована діяльність, що забезпечує формування готовності до свідомого вибору професії з урахуванням індивідуальних особливостей особистості та потреб суспільства.

На думку сучасних українських науковців (В. Андрущенко, Н. Ничкало, І. Мигович, О. Карпенко), профорієнтація повинна виходити за межі інформування про професію і включати розвиток мотивації, ціннісних орієнтацій, здатності до самопізнання та самореалізації [27].

У контексті підготовки соціальних працівників профорієнтація має специфічний зміст, оскільки соціальна робота належить до професій типу «людина – людина». Вона передбачає сформованість гуманістичних переконань, емпатійності, моральної стійкості та соціальної відповідальності. Тому

профорієнтація майбутніх соціальних працівників має поєднувати психолого-педагогічні, соціальні і професійно-діяльнісні компоненти [50].

Одним із ключових аспектів професійної компетентності є мотиваційно-ціннісний компонент. Саме на етапі профорієнтації формується усвідомлене ставлення до професії, розуміння її соціальної значущості та внутрішня готовність до виконання професійних функцій [50].

Профорієнтаційна діяльність сприяє: усвідомленню соціальної місії професії соціального працівника; прийняттю етичних принципів і стандартів соціальної роботи; формуванню гуманістичних цінностей; розвитку внутрішньої мотивації до допомоги людям [50].

Таким чином, профорієнтація виступає основою формування професійної спрямованості особистості, без якої неможливий повноцінний розвиток фахових компетентностей.

У межах компетентнісного підходу профорієнтація забезпечує формування таких загальних компетентностей майбутнього соціального працівника: здатність до ефективної міжособистісної взаємодії, ведення діалогу, активного слухання; уміння працювати в команді, брати участь у соціальному партнерстві, налагоджувати взаємодію з різними інституціями; здатність до самоаналізу, усвідомлення власних сильних і слабких сторін; уміння керувати власними емоціями, зберігати професійну стійкість; розуміння соціальних процесів, прав людини, принципів соціальної справедливості [11; 47].

Завдяки профорієнтації відбувається первинне професійне самовизначення, яке закладає основу для подальшого формування професійної ідентичності.

Фахові компетентності соціального працівника пов’язані з умінням здійснювати професійну діяльність у різних соціальних ситуаціях. До них належать: здатність до соціальної діагностики та оцінювання потреб клієнтів; планування та реалізація соціальних програм і проєктів; здійснення соціального консультування; кризове втручання; організація соціального партнерства в громаді; ведення професійної документації [37].

Профорієнтаційні заходи (екскурсії до соціальних служб, зустрічі з практиками, участь у волонтерських програмах, тренінги з розвитку «soft skills») дозволяють майбутнім фахівцям отримати первинний досвід взаємодії з клієнтами та зрозуміти реальні вимоги професії. Це сприяє усвідомленню власної професійної придатності та формуванню практичних умінь [50].

Важливим результатом профорієнтації є формування професійної ідентичності – усвідомлення себе як майбутнього соціального працівника, прийняття професійних ролей та відповідальності. Професійна ідентичність включає: позитивне ставлення до обраної професії; ототожнення себе з професійною спільнотою; прагнення до професійного самовдосконалення; готовність до дотримання етичних стандартів [13].

Саме сформована професійна ідентичність виступає внутрішнім регулятором поведінки фахівця та стимулює розвиток компетентностей упродовж усього професійного життя [13].

Для підвищення ефективності профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти доцільно забезпечити: інтеграцію профорієнтаційних заходів у освітній процес; активну співпрацю з соціальними службами та громадськими організаціями; використання інтерактивних методів навчання (тренінги, рольові ігри, кейс-метод); створення умов для професійної рефлексії студентів; наставництво з боку досвідчених соціальних працівників [13].

Особливо важливо поєднувати теоретичну підготовку з практичною діяльністю, що дозволяє майбутнім фахівцям поступово входити в професію.

Профорієнтація виконує також профілактичну функцію, оскільки допомагає уникнути випадкового вибору професії. Усвідомлений вибір сприяє зниженню ризику професійного розчарування, емоційного вигорання та професійної дезадаптації.

Отже, профорієнтація відіграє системоутворюючу роль у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників. Вона забезпечує усвідомлений вибір професії, сприяє розвитку мотиваційно-ціннісної

сфери, формує основу для становлення ключових і фахових компетентностей, стимулює професійне самовдосконалення.

Ефективна профорієнтаційна діяльність створює умови для підготовки компетентного, соціально відповідального, емоційно стійкого фахівця, здатного здійснювати професійну діяльність відповідно до сучасних вимог соціальної роботи.

Важливим структурним елементом професійної майстерності соціального працівника є його здібності до здійснення соціальної діяльності. Вони зумовлені особливостями перебігу психічних процесів, індивідуально-психологічними якостями та здатністю ефективно взаємодіяти з різними категоріями клієнтів. Саме рівень розвитку цих здібностей визначає успішність професійної діяльності в умовах складних соціальних ситуацій.

На основі узагальнення наукових підходів можна виокремити шість провідних здібностей, необхідних соціальному працівнику:

1. Комунікативність – професійна здатність до встановлення довірливих контактів із клієнтами, колегами, представниками установ та громад. Вона проявляється у відкритості до спілкування, умінні слухати, викликати позитивні емоції та створювати атмосферу підтримки.

2. Перцептивні здібності – соціальна чутливість, емпатійність, інтуїтивне розуміння внутрішнього стану іншої людини. Соціальний працівник повинен уміти розпізнавати приховані переживання клієнта, бачити проблему комплексно та враховувати індивідуальні особливості особистості.

3. Динамізм особистості – здатність активно впливати на соціальну ситуацію, мотивувати клієнта до змін, ініціювати позитивні трансформації у житті людини або громади.

4. Емоційна стабільність – уміння зберігати самовладання в умовах конфлікту, кризових втручань чи роботи з травматичним досвідом клієнтів. Це здатність до саморегуляції незалежно від інтенсивності зовнішніх стресових чинників.

5. Оптимістичне прогнозування – орієнтація на потенціал особистості клієнта, віра в можливість позитивних змін, уміння будувати соціальну роботу на основі сильних сторін людини.

6. Креативність – здатність знаходити нестандартні рішення соціальних проблем, розробляти інноваційні підходи до підтримки клієнтів, адаптувати методи роботи до конкретних умов [1].

Профорієнтація у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників виконує системоутворювальну функцію, оскільки забезпечує взаємозв'язок між професійним самовизначенням, мотивацією до навчання та формуванням ключових і фахових компетентностей.

Отже, здійснивши теоретичний аналіз, встановлено, що профорієнтація у підготовці майбутніх соціальних працівників є важливим складником професійного становлення та виступає ефективним педагогічним засобом формування професійних компетентностей. У сучасних умовах вона набуває системного характеру та інтегрується в освітній процес закладів вищої освіти.

Порівняльний аналіз наукових підходів засвідчив, що профорієнтаційна діяльність виконує інформаційну, діагностичну, мотиваційну, розвивальну та виховну функції, реалізація яких забезпечує формування професійної спрямованості та мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх фахівців. На нашу думку, саме це сприяє усвідомленому вибору професії та розвитку професійної ідентичності. Профорієнтація забезпечує інтеграцію теоретичної і практичної підготовки, сприяючи розвитку ключових і фахових компетентностей, зокрема комунікативних, соціальних, організаційних та рефлексивних умінь. Тому профорієнтація виконує системоутворювальну функцію у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників і є важливою умовою підвищення якості їхньої професійної підготовки.

РОЗДІЛ 2.
ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

2.1. Характеристика підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України

Підготовка майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України здійснюється відповідно до вимог Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» та ґрунтується на засадах компетентнісного підходу. Здійснивши аналіз освітніх програм різних закладів вищої освіти, можна констатувати, що метою професійної підготовки є формування фахівця, здатного вирішувати складні соціальні проблеми, здійснювати соціальну підтримку різних категорій населення та реалізовувати соціальні послуги відповідно до сучасних суспільних потреб [37].

На нашу думку, сучасна система підготовки соціальних працівників характеризується інтеграцією теоретичних, практичних та ціннісно-етичних складових, що забезпечує цілісність професійного становлення здобувача освіти. Теоретична підготовка передбачає опанування фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін (теорія соціальної роботи, соціальна політика, соціальна педагогіка, психологія, правові основи соціальної роботи тощо), які формують наукове розуміння соціальних процесів та явищ.

Практична складова підготовки є ключовою та реалізується через різні види практик, тренінгові заняття, волонтерську діяльність, участь у соціальних проєктах та взаємодію з соціальними службами. Здійснивши аналіз освітніх програм, слід зазначити, що саме практикоорієнтоване навчання забезпечує формування професійних умінь, необхідних для роботи з клієнтами у складних життєвих обставинах.

Важливою особливістю підготовки є її компетентнісна спрямованість. Відповідно до Стандарту вищої освіти, у здобувачів формується система

загальних (ключових) і спеціальних (фахових) компетентностей, що забезпечують готовність до професійної діяльності. Здійснивши порівняльний аналіз освітніх програм різних ЗВО України, можна дійти висновку, що ключовими компетентностями виступають комунікативна, соціальна, інформаційно-цифрова, громадянська та рефлексивна компетентності [24; 37].

Фахова підготовка, у свою чергу, спрямована на формування здатності до соціальної діагностики, консультування, соціального супроводу, профілактики та реабілітаційної роботи. Ми вважаємо, що саме поєднання ключових і фахових компетентностей забезпечує професійну готовність майбутнього соціального працівника до ефективної діяльності у сфері соціальної роботи.

Окремої уваги потребує ціннісно-етичний компонент підготовки, який формується через засвоєння принципів гуманізму, толерантності, соціальної справедливості та професійної етики. Це зумовлено специфікою соціальної роботи як професії типу «людина – людина», що передбачає високий рівень моральної відповідальності та емпатійності фахівця.

Здійснивши узагальнення, слід зазначити, що сучасна підготовка соціальних працівників у закладах вищої освіти України має практико-орієнтований, компетентнісний та інтегративний характер. Вона спрямована не лише на формування професійних знань і умінь, а й на розвиток особистісних якостей, необхідних для ефективної соціальної взаємодії та професійної діяльності.

На нашу думку, важливим напрямом удосконалення підготовки є посилення зв’язку між теоретичним навчанням і практичною діяльністю, розширення участі студентів у реальних соціальних проєктах, а також активне використання інноваційних освітніх технологій, що сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

2.2. Програма профорієнтаційного спрямування для розвитку компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти

З метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників було здійснено діагностичне дослідження серед здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота». Здійснивши аналіз науково-методичних підходів до оцінювання професійної компетентності, ми дійшли висновку, що найбільш доцільним є комплексний підхід, який передбачає вивчення мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-практичного компонентів.

На нашу думку, саме такий підхід дозволяє отримати об’єктивну картину рівня професійної готовності студентів до майбутньої соціальної діяльності.

У межах діагностики у нашому дослідженні було використано такі методи: анкетування, самооцінювання, спостереження та бесіда. Анкетування було спрямоване на виявлення рівня усвідомлення професії соціального працівника, мотивації до навчання, а також сформованості ключових і фахових компетентностей. Метод самооцінювання дозволив визначити суб’єктивне сприйняття студентами власного рівня професійної підготовки.

З метою діагностики рівня сформованості професійних компетентностей студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» було проведено анкетування серед 10 здобувачів вищої освіти. Здійснивши аналіз науково-методичних підходів, ми вважаємо доцільним використання анкетного опитування як одного з найбільш доступних та інформативних методів первинної діагностики, що дозволяє виявити мотиваційні установки, рівень професійного самовизначення та базові складові професійної компетентності.

Анкетування було спрямоване на визначення рівня усвідомленості професійного вибору, мотивації до навчання за спеціальністю, сформованості комунікативних умінь, готовності до практичної діяльності та участі у профорієнтаційних заходах. Ми вважаємо, що саме ці показники найбільшою мірою відображають початковий рівень професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Здійснивши узагальнення отриманих відповідей, встановлено, що більшість респондентів демонструють середній рівень сформованості професійних компетентностей. Зокрема, 60% студентів характеризуються наявністю базових теоретичних знань і частково сформованих практичних умінь, однак їх професійна мотивація потребує подальшого розвитку та зміцнення.

Високий рівень сформованості компетентностей виявлено у 20% опитаних. Ці студенти демонструють усвідомлений професійний вибір, стійку мотивацію до навчання, розвинені комунікативні навички та готовність до практичної діяльності. Водночас 20% респондентів мають низький рівень, що проявляється у недостатньому розумінні специфіки професії соціального працівника, слабкій мотивації та обмеженому досвіді участі у практичних і профорієнтаційних заходах.

Отже, результати анкетування свідчать про переважання середнього рівня сформованості професійних компетентностей серед студентів, що вказує на необхідність посилення практико-орієнтованої підготовки та активізації профорієнтаційної роботи у процесі навчання. На нашу думку, отримані дані підтверджують доцільність впровадження спеціальних профорієнтаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня професійної мотивації та розвиток ключових і фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників.

З урахуванням результатів діагностичного етапу дослідження, які засвідчили переважання середнього рівня сформованості професійних компетентностей студентів спеціальності 231 «Соціальна робота», виникла необхідність розроблення та впровадження комплексу профорієнтаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня професійної мотивації та розвиток ключових і фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Здійснивши аналіз науково-методичної літератури, ми вважаємо, що найбільш ефективною є комплексна програма профорієнтаційного спрямування, яка поєднує тренінгові заняття, майстер-класи, зустрічі з практиками соціальної сфери та елементи волонтерської діяльності. Такий підхід забезпечує інтеграцію

теоретичної підготовки з практичним досвідом та сприяє формуванню професійної ідентичності здобувачів освіти.

З урахуванням результатів етапу дослідження було розроблено та впроваджено комплексну програму профорієнтаційного спрямування, орієнтовану на розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників. Здійснивши аналіз наукових джерел, ми вважаємо, що найбільш ефективним є поєднання тренінгових технологій, майстер-класів, кейс-методу та рольових ігор, що забезпечує інтеграцію теоретичної підготовки з практичною діяльністю. Мета програми: підвищення рівня професійної мотивації та формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтаційної діяльності. Структура програми профорієнтаційних заходів: тренінги, майстер-класи, рольові ігри, зустрічі, зокрема:

1. Тренінг «Я – майбутній соціальний працівник». Мета: формування професійної ідентичності та мотивації. Результат: усвідомлення професійного вибору, розвиток рефлексії.

2. Тренінг «Комунікація у соціальній роботі». Мета: розвиток комунікативної компетентності. Результат: формування навичок активного слухання, професійного діалогу, роботи з клієнтами.

3. Тренінг «Емпатія як професійна якість соціального працівника». Мета: розвиток емпатійності та емоційної чутливості. Результат: формування гуманістичної спрямованості, толерантності.

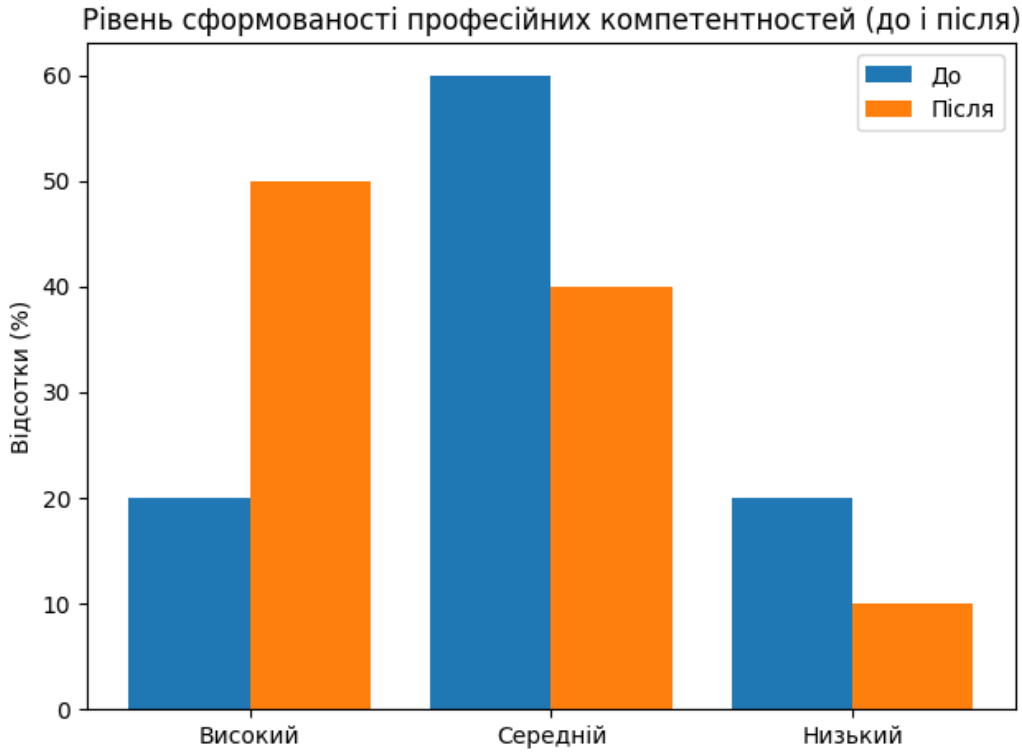
4. Майстер-класи від практикуючих соціальних працівників. Мета: ознайомлення з реальними умовами професійної діяльності. Зміст: аналіз кейсів, обговорення професійних ситуацій, відповіді практиків. Результат: формування фахових компетентностей та професійного мислення.

5. Кейс-метод та рольові ігри. Мета: моделювання професійних ситуацій. Зміст: вирішення проблемних ситуацій соціальної роботи, рольові моделі «соціальний працівник – клієнт». Результат: розвиток аналітичного мислення, навичок прийняття рішень.

Отже, впровадження профорієнтаційної програми сприяло посиленню мотивації до професійної діяльності, формуванню професійної ідентичності та розвитку ключових і фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників. На нашу думку, запропонований комплекс заходів може бути ефективно використаний у системі професійної підготовки здобувачів спеціальності 231 «Соціальна робота».

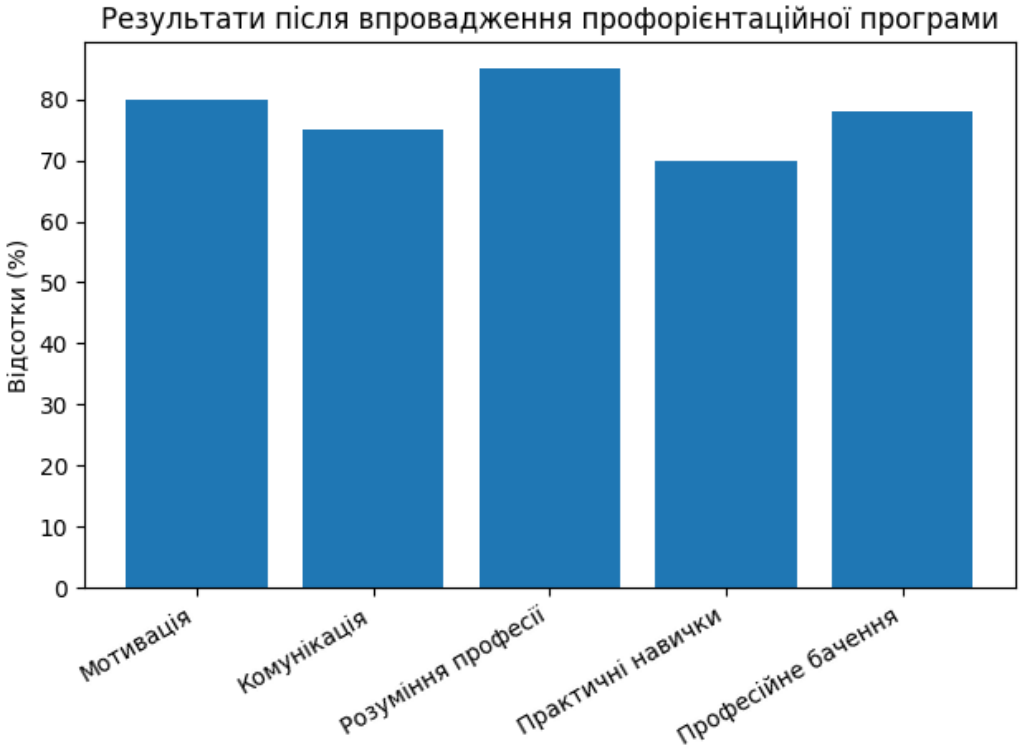
З метою перевірки ефективності впровадженої профорієнтаційної програми було здійснено підсумкове анкетування студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». Здійснивши порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів дослідження, ми отримали можливість визначити динаміку змін у рівні сформованості професійних компетентностей здобувачів освіти.

На нашу думку, використання порівняльного аналізу є доцільним, оскільки дозволяє об’єктивно оцінити ефективність профорієнтаційних заходів та виявити тенденції професійного розвитку студентів.

Діаграма 1. Рівень сформованість професійних компетентностей до та після проведення програми

Здійснивши аналіз отриманих даних, встановлено позитивну динаміку: кількість студентів із високим рівнем професійних компетентностей зросла з 20% до 50%. Водночас частка студентів із низьким рівнем зменшилася удвічі – з 20% до 10%, що свідчить про ефективність впроваджених профорієнтаційних заходів.

Діаграма 1. Результати дослідження після профорієнтації програми

За результатами повторного анкетування встановлено позитивну динаміку за ключовими показниками професійного становлення студентів. Зокрема, 80% респондентів відзначили підвищення рівня професійної мотивації, що свідчить про зростання зацікавленості у майбутній фаховій діяльності та усвідомлення її значущості.

Водночас 75% опитаних зафіксували покращення комунікативних навичок, що є важливим індикатором розвитку професійної взаємодії у сфері соціальної роботи. Переважна більшість студентів (85%) продемонструвала краще розуміння сутності обраної професії, її завдань і функцій, що вказує на ефективність застосованих освітніх і практико-орієнтованих методів навчання.

Крім того, 70% респондентів зазначили розвиток практичних умінь, сформованих у процесі опрацювання кейсів і участі в рольових іграх, що

підтверджує результативність інтерактивних методів навчання. Також 78% студентів засвідчили формування більш чіткого професійного бачення, що відображає зростання рівня професійного самовизначення та готовності до майбутньої фахової діяльності.

Здійснивши узагальнення результатів впровадження програми, встановлено, що її реалізація сприяє: підвищенню рівня професійної мотивації студентів; формуванню професійної ідентичності; розвитку комунікативних, соціальних та організаційних компетентностей; посиленню практичної підготовки здобувачів освіти; підвищенню готовності до професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

2.3. Шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Удосконалення процесу формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників є одним із ключових завдань сучасної системи вищої освіти, оскільки від рівня їхньої підготовки залежить якість надання соціальних послуг і ефективність вирішення складних соціальних проблем. Враховуючи результати проведеного експериментального дослідження, доцільним є визначення низки взаємопов’язаних напрямів підвищення ефективності професійної підготовки студентів [33; 46].

Першочерговим напрямом є посилення практико-орієнтованого навчання, яке передбачає системне використання кейс-методу, моделювання професійних ситуацій, рольових ігор та тренінгових занять. Такі форми роботи сприяють формуванню у студентів здатності застосовувати теоретичні знання у реальних або наближених до реальності умовах професійної діяльності, розвивають аналітичне мислення та навички прийняття рішень.

Важливим шляхом удосконалення є також активізація інтерактивної взаємодії у навчальному процесі, зокрема через організацію майстер-класів від практикуючих соціальних працівників, зустрічей із фахівцями соціальної сфери, а також залучення студентів до обговорення реальних професійних кейсів. Це

сприяє формуванню професійної мотивації, розширенню уявлень про специфіку майбутньої діяльності та розвитку комунікативної компетентності.

Окрему увагу слід приділити розвитку рефлексивної складової професійної підготовки, що передбачає систематичне самооцінювання студентами власних досягнень, аналіз професійних помилок та формування здатності до саморозвитку. Використання рефлексивних щоденників, портфоліо та групових обговорень дозволяє підвищити рівень усвідомлення власного професійного зростання.

Не менш значущим є впровадження компетентнісного підходу в освітній процес, що передбачає чітке орієнтування навчальних дисциплін на формування інтегрованих професійних компетентностей: комунікативної, соціально-діагностичної, організаційної, етичної та правової. Це дозволяє забезпечити цілісність підготовки майбутніх фахівців.

У контексті підвищення якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників доцільно визначити такі основні шляхи удосконалення розвитку їхніх професійних компетентностей:

По-перше, важливим напрямом удосконалення є посилення практико-орієнтованої складової навчання, яка передбачає системне та цілеспрямоване впровадження активних методів навчання, зокрема кейс-методу, рольових ігор, тренінгів, а також моделювання реальних професійних ситуацій соціальної роботи. Використання кейс-методу дозволяє студентам аналізувати конкретні проблемні ситуації з практики соціальної сфери, визначати можливі варіанти їх вирішення, оцінювати ризики та обирати найбільш ефективні стратегії професійної поведінки.

Рольові ігри та тренінгові заняття сприяють відпрацюванню навичок міжособистісної взаємодії, формуванню емпатії, розвитку комунікативної компетентності та здатності працювати з різними категоріями клієнтів. Особливої значущості набуває моделювання реальних професійних ситуацій, яке дозволяє максимально наблизити навчальний процес до умов майбутньої

професійної діяльності, сформувати вміння швидко реагувати на зміну обставин, приймати відповідальні рішення та діяти в умовах невизначеності.

Систематичне використання зазначених форм роботи забезпечує не лише засвоєння теоретичних знань, а й їх практичне застосування, що, у свою чергу, сприяє формуванню у майбутніх соціальних працівників професійної впевненості, критичного мислення та готовності до ефективного виконання професійних обов'язків у реальних умовах соціальної роботи.

По-друге, важливим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є розширення та поглиблення співпраці закладів вищої освіти із соціальними службами, центрами надання соціальних послуг, громадськими організаціями, благодійними фондами та іншими практичними установами соціальної сфери. Така взаємодія забезпечує інтеграцію теоретичного навчання з реальними умовами професійної діяльності та сприяє формуванню у студентів цілісного уявлення про специфіку роботи соціального працівника.

Особливого значення набуває організація виробничих практик і стажувань, під час яких студенти мають можливість безпосередньо долучатися до вирішення реальних соціальних проблем, спостерігати за роботою фахівців, виконувати окремі професійні завдання під їхнім керівництвом. Це сприяє розвитку практичних умінь, формуванню професійної відповідальності, навичок командної взаємодії та здатності працювати з різними категоріями отримувачів соціальних послуг.

Важливою складовою є також систематичне проведення зустрічей, семінарів і майстер-класів із фахівцями-практиками, які дозволяють студентам ознайомитися з актуальними викликами соціальної сфери, сучасними підходами до соціальної роботи та реальними кейсами з професійної діяльності. Така форма взаємодії підвищує рівень професійної мотивації, розширює уявлення про майбутню професію та сприяє формуванню усвідомленого професійного вибору.

По-третє, важливим шляхом удосконалення є активне впровадження інтерактивних та інноваційних освітніх технологій у процес підготовки

майбутніх соціальних працівників. Йдеться насамперед про використання проєктного навчання, командної роботи, технології «перевернутого класу», а також сучасних онлайн-платформ і цифрових освітніх ресурсів, що забезпечують гнучкість і доступність навчального процесу.

Застосування проєктного навчання дозволяє студентам залучатися до розробки та реалізації соціально значущих ініціатив, що сприяє формуванню відповідальності, креативності та навичок практичного вирішення соціальних проблем. Командна робота, у свою чергу, забезпечує розвиток умінь ефективної взаємодії, розподілу ролей, прийняття спільних рішень та формування навичок професійної комунікації.

Використання технології «перевернутого класу» створює умови для попереднього самостійного опрацювання навчального матеріалу студентами з подальшим його обговоренням і практичним застосуванням на заняттях, що підвищує рівень усвідомленості знань та активності здобувачів освіти. Онлайн-платформи та цифрові інструменти, своєю чергою, розширюють можливості для дистанційного навчання, самостійної роботи, обміну інформацією та взаємодії між викладачем і студентами.

Таким чином, інтеграція інтерактивних та інноваційних технологій у освітній процес сприяє підвищенню навчальної мотивації студентів, розвитку їхньої професійної активності, а також формуванню компетентностей, необхідних для ефективної діяльності у сучасному соціальному середовищі.

По-четверте, суттєвим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є цілеспрямований розвиток їхньої комунікативної компетентності. Це передбачає організацію спеціально розроблених тренінгових програм, спрямованих на формування навичок ефективного міжособистісного спілкування, конструктивної взаємодії та професійного діалогу в соціальній сфері.

Зокрема, тренінги з міжособистісного спілкування сприяють опануванню студентами прийомів активного слухання, невербальної комунікації, встановлення довірливого контакту з клієнтами та колегами. Заняття з

конфліктології дозволяють сформувати вміння розпізнавати, аналізувати та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, що є невід'ємною частиною професійної діяльності соціального працівника [44].

Особливого значення набувають тренінги емпатійної взаємодії, які сприяють розвитку здатності до співпереживання, розуміння емоційного стану клієнта та формуванню гуманістично орієнтованого підходу у роботі з різними категоріями населення. Водночас опрацювання навичок ведення професійного діалогу забезпечує формування вміння чітко, коректно та аргументовано висловлювати власну позицію, дотримуючись етичних норм і професійних стандартів [44].

Таким чином, систематичне впровадження зазначених тренінгових форм роботи сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності студентів, що є ключовою складовою професійної готовності майбутніх соціальних працівників.

По-п'яте, важливим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є формування їхніх рефлексивних умінь, які забезпечують усвідомлення власного професійного розвитку, аналіз навчального та практичного досвіду, а також здатність до самокорекції та самовдосконалення.

Ефективним інструментом у цьому процесі виступає використання портфоліо студента, яке дозволяє систематизувати досягнення, фіксувати результати навчальної та практичної діяльності, а також відстежувати динаміку професійного зростання. Ведення рефлексивних щоденників сприяє глибшому осмисленню навчального досвіду, аналізу власних дій, емоційних реакцій та труднощів, що виникають у процесі опанування професії [44].

Важливе місце займає також регулярний самоаналіз власної професійної діяльності, який передбачає оцінювання студентами рівня сформованості компетентностей, визначення сильних сторін і зон розвитку, а також постановку індивідуальних цілей професійного вдосконалення. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, відповідальності та усвідомленого ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Отже, системне впровадження рефлексивних практик у освітній процес забезпечує не лише підвищення якості підготовки майбутніх соціальних працівників, але й формування у них здатності до безперервного професійного розвитку.

По-шосте, важливим шляхом удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є посилення мотиваційної складової їхнього навчання через активне залучення до волонтерської діяльності, реалізації соціальних проєктів та участі у громадських ініціативах. Така діяльність створює умови для практичного занурення студентів у соціальну сферу та сприяє формуванню стійкого інтересу до обраної професії.

Участь у волонтерських програмах дозволяє студентам безпосередньо взаємодіяти з різними категоріями населення, що потребують соціальної підтримки, розвивати емпатію, відповідальність і готовність до допомоги. Соціальні проєкти, у свою чергу, сприяють формуванню навичок командної роботи, планування, організації та реалізації соціально значущих ініціатив, а також розвитку лідерських якостей [44].

Залучення до громадських ініціатив підвищує рівень соціальної активності студентів, формує у них ціннісне ставлення до професії соціального працівника та усвідомлення її суспільної значущості. Крім того, така діяльність сприяє зміцненню професійної ідентичності та підвищенню внутрішньої мотивації до подальшого професійного розвитку.

Отже, системне залучення студентів до волонтерської та проєктної діяльності є дієвим засобом формування мотиваційної готовності до професійної діяльності та становлення майбутнього соціального працівника як активного суб’єкта соціальних змін.

Таким чином, комплексна реалізація зазначених шляхів сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та формуванню їхньої готовності до ефективної професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного узагальнення проблеми дослідження, виявлено та розкрито:

Відповідно до першого завдання було здійснено ґрунтовний аналіз стану розробленості проблеми формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у науковій літературі. Узагальнення теоретичних джерел дало змогу встановити, що зазначена проблематика є багатовимірною та міждисциплінарною, оскільки перебуває на перетині соціальної педагогіки, соціальної роботи, психології та педагогіки вищої школи. Виявлено, що як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники приділяють значну увагу питанням професійної підготовки фахівців соціальної сфери, формуванню їхньої готовності до практичної діяльності, розвитку професійно значущих якостей та компетентностей, необхідних для ефективного виконання соціальних функцій у сучасному суспільстві.

Водночас встановлено, що попри достатньо високий рівень наукового опрацювання окремих аспектів досліджуваної проблеми, залишаються недостатньо розкритими питання інтеграції компетентнісного підходу в умовах сучасних освітніх трансформацій, цифровізації соціальної сфери та зростання соціальних ризиків. Це зумовлює необхідність подальшого теоретичного уточнення та практичного осмислення механізмів формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої професійної підготовки.

У ході дослідження також уточнено та конкретизовано понятєво-категоріальний апарат, що забезпечує методологічну цілісність роботи. Зокрема, проаналізовано та визначено сутність ключових категорій, таких як «професійна компетентність», що розглядається як інтегрована характеристика особистості фахівця, яка охоплює систему знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та досвіду практичної діяльності; «загальні компетентності», які відображають універсальні здатності до комунікації, критичного мислення, командної взаємодії та самоорганізації; а також «фахові компетентності», що

безпосередньо пов’язані зі специфікою професійної діяльності соціального працівника та його здатністю ефективно вирішувати професійні завдання у різних соціальних контекстах.

Відповідно до другого завдання було здійснено теоретичне обґрунтування та характеристику класифікації ключових і фахових компетентностей майбутнього соціального працівника. На основі аналізу наукових джерел і нормативних документів встановлено, що система компетентностей соціального працівника має багаторівневий та інтегративний характер, оскільки поєднує загальні та фахові складові.

З’ясовано, що ключові компетентності, до яких належать комунікативна, соціальна, цифрова, громадянська, інформаційна, особистісно-рефлексивна та інші, формують базову готовність здобувача освіти до професійної діяльності в соціальній сфері. Вони забезпечують здатність ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, діяти в умовах соціальних змін, приймати відповідальні рішення та дотримуватися принципів професійної етики й громадянської відповідальності.

Водночас встановлено, що фахові компетентності соціального працівника мають більш вузьку професійну спрямованість і безпосередньо визначають зміст його практичної діяльності. До них віднесено діагностичні, організаційні, консультувальні, правові, соціально-педагогічні, реабілітаційні та етичні компетентності. Вони забезпечують здатність майбутнього фахівця здійснювати оцінку соціальних потреб клієнтів, планувати та реалізовувати соціальні послуги, надавати консультаційну підтримку, захищати права клієнтів та діяти відповідно до професійних стандартів і норм.

Доведено, що ефективність професійної підготовки майбутнього соціального працівника значною мірою залежить від цілісної інтеграції загальних і фахових компетентностей, які взаємодоповнюють одна одну та формують єдину систему професійної компетентності. Саме така інтеграція забезпечує готовність випускника до комплексного вирішення соціальних проблем, адаптації до динамічних умов професійного середовища та

ефективного виконання функцій соціальної роботи на високому професійному рівні.

Відповідно до третього завдання було визначено та теоретично обґрунтовано роль профорієнтації у формуванні професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. На основі аналізу наукових підходів встановлено, що профорієнтаційна робота є важливим системоутворювальним компонентом професійної підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки забезпечує цілеспрямоване формування у них уявлень про зміст, специфіку та вимоги майбутньої професійної діяльності.

З’ясовано, що профорієнтація виконує низку ключових функцій у процесі становлення майбутнього соціального працівника, зокрема інформаційно-орієнтаційну, мотиваційно-ціннісну, діагностичну та розвивальну. Вона сприяє професійному самовизначенню студентів, усвідомленому вибору професії соціального працівника, формуванню позитивної професійної ідентичності та стійкої внутрішньої мотивації до навчання і майбутньої діяльності у соціальній сфері.

Доведено, що систематична профорієнтаційна діяльність у закладах вищої освіти створює сприятливі умови для поступового формування початкових професійних компетентностей, оскільки дозволяє здобувачам освіти залучатися до моделювання професійних ситуацій, ознайомлюватися з реальними умовами соціальної роботи, брати участь у тренінгах, практичних заходах, зустрічах із фахівцями-практиками та волонтерській діяльності. Профорієнтація розглядається як важливий педагогічний інструмент, що не лише забезпечує професійне самовизначення студентів, але й виступає початковим етапом формування їхніх професійних компетентностей, закладаючи основу для подальшого їхнього розвитку в процесі фахової підготовки у закладі вищої освіти.

Відповідно до четвертого завдання було розроблено та впроваджено програму профорієнтаційного спрямування, орієнтовану на розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у закладі вищої

освіти. Особливістю реалізації програми стало широке застосування інтерактивних форм і методів навчання, які забезпечували активну участь студентів у навчальному процесі та моделювання реальних професійних ситуацій. Зокрема, використовувалися тренінгові заняття, кейс-метод, рольові та ділові ігри, а також зустрічі з практикуючими соціальними працівниками. Такий підхід сприяв не лише засвоєнню теоретичних знань, але й формуванню практичних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Реалізація зазначених форм роботи забезпечила підвищення рівня професійної мотивації студентів, активізацію їхнього пізнавального інтересу до соціальної роботи, розвиток комунікативних навичок, емпатії та навичок командної взаємодії. Крім того, спостерігалося формування більш чіткого професійного бачення майбутньої діяльності, усвідомлення її соціальної значущості та власної ролі у розв’язанні соціальних проблем. Впроваджена програма профорієнтаційного спрямування довела свою ефективність як засіб комплексного розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої фахової підготовки.

Відповідно до п’ятого завдання було розроблено та теоретично обґрунтовано основні шляхи удосконалення розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої підготовки в закладах вищої освіти. Зокрема, одним із ключових напрямів визначено посилення практико-орієнтованого навчання, що передбачає збільшення частки практичних занять, моделювання реальних професійних ситуацій, проходження навчальних і виробничих практик у соціальних установах. Це дозволяє студентам застосовувати набуті теоретичні знання в умовах реальної професійної діяльності та поступово формувати необхідні професійні вміння й навички. Важливим напрямом також є розширення співпраці закладів вищої освіти із соціальними службами, центрами соціальних послуг, громадськими організаціями та іншими інституціями соціальної сфери. Така взаємодія забезпечує наближення освітнього процесу до реальних умов професійної діяльності та сприяє формуванню у студентів актуального практичного досвіду.

Окрему увагу приділено впровадженню інтерактивних та інноваційних технологій навчання, зокрема тренінгових технологій, кейс-методу, проєктного навчання, цифрових освітніх ресурсів і симуляційних форм роботи. Їх використання підвищує активність студентів, сприяє розвитку критичного мислення, самостійності та здатності до прийняття професійних рішень. Не менш значущим є розвиток комунікативних і рефлексивних компетентностей, які є основою ефективної взаємодії соціального працівника з клієнтами. Формування цих якостей передбачає систематичне залучення студентів до обговорень, аналізу професійних ситуацій, самооцінювання та рефлексії власної діяльності. Крім того, важливим засобом професійного становлення визначено залучення здобувачів освіти до волонтерської та проєктної діяльності, що сприяє розвитку соціальної активності, відповідальності, ініціативності та практичного досвіду вирішення соціальних проблем. Реалізація запропонованих шляхів удосконалення забезпечує цілісний підхід до формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників і сприяє підвищенню рівня їхньої професійної готовності до виконання соціально значущих функцій.

Перспективи подальших досліджень у межах порушеної проблематики полягають у необхідності поглибленого вивчення механізмів формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників з урахуванням сучасних трансформацій у сфері соціальної роботи та вищої освіти. Зокрема, дослідження впливу цифровізації освітнього процесу на розвиток професійних і комунікативних компетентностей здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлова Н. В. Підготовка соціальних працівників в Україні: теорія та практика. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 256 с.
2. Білецька І. В. Формування професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників. *Педагогічний науковий часопис.* 2018. № 7. С. 112–125.
3. Василенко Ю. М. Професійні компетентності як предмет освіти соціальних працівників. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2022. № 4. С. 54–68.
4. Воронцова О. І. Соціальна робота: теорія, методи, практика. Харків: Основа, 2020. 312 с.
5. Горішна Н.Д. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, Соціальна робота»,* Вип. 26, С.45- 48.
6. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
7. Гринько А. М. Розвиток професійної компетентності соціальних працівників: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 198 с.
8. Данильчук Л. О. Компетентнісний підхід до обґрунтування необхідних міжгалузевих спеціальних компетентностей у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2024. № 4. С. 124–131. URL: https://doi.org/10.12958/1817 3764-2024-4-124-131
9. Демченко О. В. Навчальні технології в підготовці соціальних працівників: кейс-метод, моделювання. *Вісник сучасної освіти*. 2021. № 10. С. 77–90.
10. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І. та ін. Професійна орієнтація: підручник для студентів; /за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. С. 240 с.
11. Журавльова Л. С. Компетентнісний підхід у професійній освіті соціальних працівників. *Педагогіка і освіта*. 2021. № 6. С. 33–45.

12. Звєрєва І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні.. Дис. доктора пед. наук. Київ. 1999
13. Зінченко О. І. Соціальна робота: профорієнтаційні практики у вищих навчальних закладах : навч. посібник. Київ: Логос, 2021. 288 с.
14. Іванова Т. С., Петриченко О. П. Професійна підготовка соціальних працівників: освітні проблеми та перспективи. *Соціальна педагогіка та соціальна робота: теорія і практика*. 2021. № 12. С. 45–56.
15. Калинська Н. О. Емоційно-регулятивні компетентності у професійній діяльності соціальних працівників. *Соціальна психологія.* 2020. № 3. С. 98–110.
16. Каркач А. В. Формування професійно важливих компетентностей майбутніх соціальних працівників у ході волонтерської діяльності. Науковий вісник. Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 3 (152). 2025. С. 98 – 106
17. Коваль О.В. Особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали студентської науково-практичної конференції* 24 травня 2019 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. С. 34 – 38.
18. Ковальчук Л. Б. Моделювання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Педагогічні науки: теорія і практика*. 2017. № 35(4). С. 78–85.
19. Коган В. І. Соціальна адаптація та готовність до професійної діяльності. *Соціальна робота: наукові та методичні праці*. 2019. Т. 2, № 1. С. 19–31.
20. Кочубей Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів: з досвіду роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. № 2.(9). 2022. С.262-271.
21. Ларіна Е.Р., Василенко О.М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості. *Актуальні проблеми*

досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: Матер. міжвузів. дист. студ. наук.-практ. конф. (27 травня 2020 року) / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С. 47-52.

22. Литвин В. В. Соціальна політика та підготовка фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник соціальної роботи*, 8, 2022. С. 101–114.
23. Мельничук Л. Професійна ідентичність майбутнього соціального працівника: теорія і практика формування. *Освітня політика: наукові аспекти.* 2019. № 5. С. 72–82.
24. Національна рамка кваліфікацій України. Київ: Державна служба якості освіти України, 2020. 76 с.
25. Овчаренко І. С. Психолого-педагогічні основи підготовки соціальних працівників: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 214 с.
26. Остапчук В. В. Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників у позааудиторній діяльності закладу фахової передвищої освіти. Дис. на здоб. ступ. докт. філос. 231 Соціальна робота. Київ. 2024. 232 с.]
27. Охріменко З.В. Профконсультація. Особливості професійного консультування старшокласників. *Профтехосвіта*. 2021. 5-6 (150).
28. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на безробіття: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text
29. Про зайнятість: Закон України від 2014 та відповідними окремими змінами 21.09.2022 № 2622-IX до ЗУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text
30. Рекомендація Ради від 22 травня 2018 року щодо ключових компетенцій для навчання протягом усього життя (текст, що стосується ЄЕЗ)URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_189_R_0001]
31. Риженко С. А. Інтеграція практичної підготовки у професійний розвиток студентів соціальної роботи. *Професійна освіта: теорія та практика*. 2021. № 8. С. 45–59.

32. Рідкодубська Г.А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика : [монографія] / Хмельницький : ФОП Мельник А.А. 2018, 296 с
33. Руденко М. І. Інноваційні підходи у підготовці соціальних працівників: закордонний досвід і українська практика. *Журнал соціології та соціальної антропології*, 15(2), 2021. С. 23–39.
34. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8 9 (дата звернення: 10.04.24).
35. Сергій Шкарлет розповів про шостий тиждень навчання в умовах воєнного стану. МОН України. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet rozpoviv-pro-shostij-tizhden-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu
36. Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів : зб. матер. Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 22 травня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 251 с.
37. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 231 Соціальна робота, галузі знань 23 Соціальна робота. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 557. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr VO.18.01.pdf.
38. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення, галузі знань 23 Соціальна робота. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 734. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/232-Sotsial.Zabezpech bakalavr-VO.18.01.pdf.

39. Тарасенко П. В. Практична підготовка студентів соціальної роботи: проблеми та шляхи вдосконалення. Київ: Видавництво КНЕУ, 2018. 156 с.
40. Технології формування професійної компетентності у майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі. Методичні рекомендації для позаудиторної роботи зі студентами спеціальності «Соціальна робота» / [Укл.: Децюк Т.М.]. Чернігів: ЧНТУ, 2015. 88 с.
41. Титаренко І. Професійне самовизначення здобувачів вищої освіти: психолого-педагогічний аспект. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 240 с.
42. Товстуха О. М. Дефінітивний аналіз поняття «професійна підготовка фахівців соціальної сфери». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2025. № 1. С. 151-159.
43. Товстуха О. М. Історичні аспекти становлення професійної підготовки фахівців соціальної сфери (міжнародний досвід*). Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 1. С. 17-22.
44. Траєкторія твоєї кар'єри. Державна служба зайнятості України. URL: https://dcz.gov.ua/
45. Федоренко О. В. Адаптація майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. *Соціальна робота: виклики та перспективи*. 2018. № 3. С. 18–31.
46. Чернуха Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, https://journals.snu.edu.ua/index.php/
47. Шевченко Ю. О. Компетентнісний підхід у вищій освіті: соціальна робота. *Освітні горизонти*, 22, 2020. С. 88–97.
48. Школяр Л. Особливості професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах дії воєнного стану в Україні. Наука і освіта. 2023. № 4. С. 23–27.

49. Шрамко Г.К., Костіна В.В. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної діяльності в спеціалізованих соціальних інституціях з безробітними, що втратили роботу в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти, присвяченої 220-річчю від дня заснування університету (23 травня 2024 р.).* Харків, 2024. С. 156–162
50. Шульга М. М. Інтеграція профорієнтаційної роботи у навчальний процес закладів вищої освіти. *Освітній менеджмент*. 2020. № 11. С. 104–119.
51. Янковська С. В. Підготовка фахівців із соціальної роботи в закладах вищої освіти. Педагогічний альманах. 2022. Вип. 51. С. 198-205.
52. OpenAI. (2025). ChatGPT (Versiia 4o) [Velyka movna model]. URL: https://chatgpt.com. (Для узагальнення, аналізу та філологічного редагування окремих фрагментів тексту використовувалися допоміжні інструменти на основі технологій штучного інтелекту.)

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета
для діагностики рівня сформованості професійних компетентностей студентів спеціальності «Соціальна робота»

Шановний(а) респонденте! Просимо Вас взяти участь в опитуванні, яке спрямоване на визначення рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників. Оберіть один варіант відповіді.

1. Чи усвідомили Ви свій професійний вибір?
а) так, повністю
б) частково
в) ні
2. Наскільки Ви мотивовані до навчання за спеціальністю «Соціальна робота»?
а) висока мотивація
б) середня
в) низька
3. Чи вважаєте Ви, що володієте достатніми комунікативними навичками?
а) так
б) частково
в) ні
4. Чи готові Ви до практичної роботи з клієнтами у складних життєвих обставинах?
а) так
б) частково
в) ні
5. Чи брали Ви участь у профорієнтаційних заходах (тренінги, волонтерство)?
а) так, регулярно
б) іноді
в) ні

Додаток Б

ПРОГРАМА

профорієнтаційного спрямування

Мета програми: є підвищення рівня професійної мотивації студентів та розвиток професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників засобами профорієнтаційної діяльності.

Завдання програми:

1. Формування усвідомленого ставлення до професії соціального працівника.
2. Розвиток професійної мотивації та ціннісного ставлення до соціальної роботи.
3. Удосконалення комунікативних, організаційних і рефлексивних компетентностей.
4. Ознайомлення з реальними умовами професійної діяльності соціальних працівників.
5. Розвиток навичок практичного застосування теоретичних знань.

Тренінгові заняття:

Тренінг «Я – майбутній соціальний працівник»

Мета: формування професійної ідентичності, усвідомлення соціальної значущості професії та розвиток мотивації до професійної діяльності.

Завдання: сприяти усвідомленню вибору професії соціального працівника; формувати позитивне ставлення до майбутньої професії; розвивати навички самоаналізу та професійної рефлексії; активізувати професійну мотивацію студентів.

Очікувані результати: підвищення професійної мотивації; усвідомлення власної професійної ролі; формування первинної професійної ідентичності.

Хід заняття:

1. Вступна частина (10 хв.)

2. Ознайомлення з метою тренінгу, створення доброзичливої атмосфери.

Вправа «Хто я у професії?» (15 хв.)

Студенти описують себе як майбутнього соціального працівника (3–5 характеристик).

3. Вправа «Мій професійний вибір» (20 хв.)

4. Обговорення причин вибору спеціальності, визначення очікувань.

Міні-дискусія «Соціальний працівник – це…» (15 хв.)

Формування колективного образу професії.

6. Рефлексія (10 хв.)

«Що нового я усвідомив про себе як майбутнього фахівця?»

Тренінг «Комунікація у соціальній роботі»

Мета: розвиток комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Завдання: формувати навички ефективного спілкування; розвивати вміння активного слухання; удосконалювати навички міжособистісної взаємодії; формувати навички роботи з клієнтами.

Очікувані результати: розвиток комунікативних умінь; формування навичок професійного діалогу; підвищення впевненості у спілкуванні.

Хід заняття:

1. Вправа «Активне слухання» (15 хв.)
2. Робота в парах: один говорить, інший відтворює зміст.

Рольова гра «Соціальний працівник – клієнт» (25 хв.)

3. Моделювання ситуацій звернення клієнтів у складних життєвих обставинах.

Вправа «Бар'єри спілкування» (15 хв.)

4. Аналіз типових труднощів у комунікації.

Групове обговорення (10 хв.)

Як подолати комунікативні бар'єри?

5. Рефлексія (10 хв.)

Тренінг «Емпатія як професійна якість соціального працівника»

Мета: формування емпатійності як ключової професійної якості соціального працівника.

Завдання: розвивати здатність до розуміння емоцій інших людей; формувати толерантність і чутливість до проблем клієнтів; сприяти розвитку емоційної компетентності; виховувати гуманістичні цінності.

Очікувані результати: розвиток емпатії; формування емоційної чутливості; посилення гуманістичної спрямованості особистості.

Хід заняття:

1. Вправа «Емоційне дзеркало» (15 хв.)

Відтворення емоцій партнера без слів.

2. Вправа «Ситуація клієнта» (20 хв.)

Аналіз життєвих ситуацій людей у складних обставинах.

3. Міні-лекція (10 хв.)

Поняття емпатії у соціальній роботі.

4. Групова вправа «Як я допоміг би?» (15 хв.)
5. Рефлексія (10 хв.)

«Що я відчув, виконуючи вправи?»

МАЙСТЕР-КЛАС

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти зі специфікою професійної діяльності соціального працівника в реальних умовах, формування професійних компетентностей та мотивації до майбутньої професії.

Завдання: сформувати уявлення про реальну практику соціальної роботи; ознайомити студентів із методами та технологіями соціальної допомоги; сприяти розвитку професійного мислення та рефлексії; підвищити мотивацію до професійної діяльності; забезпечити зв'язок теоретичної підготовки з практикою.

Форми роботи під час майстер-класу: демонстрація професійних кейсів; аналіз реальних ситуацій із практики; запитання – відповіді з практиком; групове обговорення; виконання міні-завдань на основі кейсів.

Очікувані результати: формування у студентів реалістичного уявлення про професію; розвиток фахових компетентностей (діагностичних, консультативних, організаційних); підвищення професійної мотивації; формування професійної ідентичності; розвиток здатності до професійної рефлексії.

Зміст та організація проведення:

Під час майстер-класів фахівці демонструють реальні кейси зі своєї професійної діяльності, розповідають про особливості роботи з різними категоріями клієнтів (діти, сім'ї у складних життєвих обставинах, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи тощо), а також презентують інструменти соціальної діагностики, консультування та соціального супроводу.

Приклади тем майстер-класів:

«Практика соціальної роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах»

«Соціальний супровід клієнта: від звернення до результату»

«Кризове втручання у соціальній роботі»

«Документування у діяльності соціального працівника»

«Етичні дилеми у практиці соціальної роботи».

Додаток В

Анкета

для визначення змін у рівні сформованості професійних компетентностей студентів після участі у профорієнтаційних заходах

Шановний(а) респонденте! Просимо Вас відповісти на запитання анкети, яка спрямована на виявлення змін у Вашій професійній підготовці після участі у тренінгах, майстер-класах та інших профорієнтаційних заходах.

Оберіть один варіант відповіді.

1. Чи змінилося Ваше ставлення до професії соціального працівника після участі у заходах?

а) так, стало більш позитивним

б) частково змінилося

в) не змінилося

2. Наскільки підвищилася Ваша мотивація до навчання?

а) значно підвищилася

б) частково підвищилася

в) не змінилася

3. Чи стали Ви впевненіше почуватися у професійному спілкуванні?

а) так

б) частково

в) ні

4. Чи допомогли заходи краще зрозуміти специфіку роботи соціального працівника?

а) так, повністю

б) частково

в) ні

5. Наскільки розвинулися Ваші практичні навички (аналіз кейсів, рольові ігри)?

а) значно розвинулись

б) частково розвинулись

в) не розвинулись

6. Чи сформувалося у Вас більш чітке уявлення про майбутню професійну діяльність?

а) так

б) частково

в) ні

7. Чи хотіли б Ви брати участь у подібних профорієнтаційних заходах у майбутньому?

а) так

б) можливо

в) ні